

BENYE JÁNOS*

Tatabánya területfejlesztési koncepciója és a politika kapcsolata**

Rezümé A tanulmány öt részre osztható: az elsőben a szerző bemutatja a település gazdaságtörténetét és várossá válását, a másodikban a természeti erőforrásokat, a harmadik rész a társadalmi erőforrások gazdasági erőforrásait tárgyalja, a negyedik a város gazdasági tevékenységét a 90-es évek elejétől napjainkig. A dolgozat ötödik pontja a „Településszerkezet és területfejlesztési tervek Tatabánya város területén” címet viseli, mely részről a szerző külön alpontokon keresztül fejti ki a témát. A dolgozat végén találjuk az összegzést és a felhasznált irodalom jegyzékét.

Резюме Тема роботи «Зв'язок концепції територіального розвитку міста Татабана та політики». Автор показує економічну історію Татабана та становлення міста, його природні та суспільні ресурси, та економічну діяльність з початку 1990-го року до наших днів. В роботі також проаналізовано можливості розвитку рекреаційних та туристичних планів вигідних для міста.

Bevezetés

Tatabánya város Komárom-Esztergom megye székhelye, megyei jogú város. A Gerecse és a Vértes hegység között terül el. Természettföldrajzi adottságai (völgybeli vonalas elhelyezkedése) erősen korlátozzák a település „szerkezeti” fejlesztését. A város ma is magán viseli a települések egyesítésének nyomait. A többközpontúság, illetve a teljes „egybeépítés” hiánya mind a mai napig meghatározó szereppel bír. Így egyértelmű, hogy a fejlesztési koncepciók mindegyike ezen az állapoton kíván változtatni, az egységesedés irányába kívánja a fejlesztéseket elmozdítani. A 4 alapító község, illetve a körjük csoportosuló alközpontok máig őrzik viszonylagos önállóságukat, funkcióbeli különbözőségüket. (Pl.: Bánhida családi házas és köré szerveződő lakótelepes beépítettségű, Felsőgalla kizárólag kertés családi házas terület, Tatabánya-Ujváros szinte kizárólag lakótelepes övezet.) A város vezetése a központok és alközpontok közötti peremkerületek egybeépítését irányozta elő, de ez több évtized után sem valósult meg. Így a központok közötti beépítetlen ún. „zöld mezős” területek fejlesztése halaszthatatlan feladat. A peremkerületeken az ipari tevékenységhez kapcsolódó tartalék területek feltárása után az üzemek, „gyárak” telepítésével, az ipari park területének növelésével egységesíthető a tervezett, fejleszteni kívánt ipari zóna. A lakóparkok, családi házas területek kialakítása és a hozzájuk kapcsolódó infrastrukturális beruházások megvalósulása átgondolt zöldfelület kezeléssel a városrendezés másik fontos feladata. A város vonalas szerkezete meghatározza a közlekedésfejlesztés irányait. Ezen a téren kiemelésre méltó a keresztirányú feltárás korszerűsítése, kiépítése. Fejlesztési célként fogalmazódott meg az autópálya-leágazás kiépítése is. Ennek megvalósítása állami erőforrás nélkül elképzelhetetlen rövid távon.

A város számtalan előnytelen adottsága mellett számos olyan épített és természeti értékekkel rendelkezik, melyeknek hasznosítása újragondolásra érdemes. A fejlesztési elképzelések és tervek éppen azt célozzák meg, hogy e lehetőségeket intenzívebben használják ki, „propagandával” változtassák meg a városról kialakult negatív képet. Az önkormányzat településfejlesztési tervezetében olyan célokat fogalmazott meg, melyek a természeti és épített környezeti értékekre alapozva az idegenforgalom fejlesztését célozzák. Az elképzelések megfogalmazása az első lépés, gyakorlatilag elmondható, hogy a város igen kevés olyan „alaptókével” rendelkezik, melyek hasznosíthatók, illetve a kiterjedtebb idegenforgalmat kiszolgálni képesek.

* PhD-hallgató, PTE Politikatudományi Doktori Program.

** A tanulmány 2005-ben készült.

A város közművekkel való ellátottsága (víz, villany, csatorna, gáz, elektronikus műsorszórás, távközlés stb.) kifejezetten jó. A víz- és a villanyszolgáltatás kiépítettsége 100%-os, a csatornázottság eléri a 95%-ot. Gondot jelent a peremkerületek, illetve a szét-szórtaan elhelyezkedő kiskertes családi házas övezetek bekapcsolása a központi közműbe. A gázszolgáltatás fő gerincvonalát kiépítették, a hozzá kapcsolódó mellékvezetékek főleg a családi házas részeken valósultak meg.

A gazdaságfejlesztési tevékenységet a város vezetése önként vállalt tevékenységének tekinti, s már 1996-ban elhatározta az önkormányzat, hogy ezt a feladatát egy gazdaságfejlesztő stratégia kidolgozásával valósítja meg. Ezt a stratégiát megelőzte az ún. „Canada – Tatabánya” néven ismertté vált tanácsadó program, mely a kanadai kormány anyagai és szakértői segítségével jött létre. A tevékenység az önkormányzati munka átvilágítására, korszerűsítésére, valamint gazdaságfejlesztési tanácsadásra, a lehetőségek optimális kihasználására vonatkozott. Ezt követte 1997-től kezdődően a gazdaságfejlesztési stratégiai terv, mely 3–5 éves időtartamokra határozza meg a feladatokat és a célkitűzéseket. Jelenleg Tatabánya ismét egy tanácsadó programban vesz részt.

A CITIES OF CHANGE program egy önfelkészítő tapasztalatcserén alapuló többszereplős tréning, amelyben a részt vevő városok egymás példáin a Világbank és a Bertelsman Alapítvány hatékony tanácsadói szerepvállalásával fejlesztik tudásukat, bővítik ismereteiket.

Tatabánya lakosságszámát tekintve (75 000 fő) közepes méretű magyarországi városnak tekintendő, volumenében a vonzáskörzete is hasonló mértékű. Nagysága indokolná a határozottabb, dinamikusabb fejlesztést. Versenyhelyzete az utóbbi években megváltozott, romlott. A város adottságai nem változtak, de megnövekedett a versenytársak száma és a felkészültségük is. Az előnyösebb pozícióból induló városok, versenytársak közé tartozik minden olyan város Magyarországon, amely autópálya mellett vagy gyorsforgalmi út mellett található, ipari szakmakultúrával rendelkezik, és lakosainak száma több, mint 30 000 fő. Különösen erős versenytársak a Budapest 60–100 km-es körzetében lévő települések (pl. Győr, Göd, Gyöngyös, Gödöllő). Emellett a befektetési szándékkal bíró ipari befektetők szélesebb kínálati piacról választhatják ki a végső befektetési helyszínüket, és emiatt egyre több és több kedvezményt képesek kicsikarni az általuk jónak tartott helyszínekből. Ez az érthető befektetői magatartás tovább rontja Tatabánya versenyhelyzetét.

Összességében elmondható, hogy ma egyre több energiával egyre nehezebb külső befektetőket megnyerni új üzem vagy gyár tatabányai telepítésére. A város sikereit a fejlesztés területén jobbra önerőből, helyi forrásokból finanszírozta. Az állami szerepvállalás jobbra elnyert pályázatokról adódott. Az elért eredmények a város vezetésének, illetve az általuk létrehozott gazdasági és településfejlesztő társaságok munkájának köszönhető. Az állam, illetve a különböző politikai pártok és ezek képviselőinek a befolyása, lobbizása a város érdekében kevésbé érzékelhető. Ennek oka, hogy sem az előző parlamenti ciklusban, sem a mostaniban nem volt olyan erős gazdasági, illetve településfejlesztési lobbizás a városi, illetve megyei képviselők között, amely jelentős támogatást tudott volna szerezni a városnak, illetve a megyének. Az összehangolt érdekérvényesítési munkának a hiányát reprezentálja az is, hogy két, jelentősebb autógyár is (Peugeot és a Nissan) máshová telepítette gyárát, holott Tatabányán voltak a legkedvezőbbek a feltételek. Mindezek ellenére elmondható, hogy a város vezetése mindent megtesz annak érdekében, hogy Tatabánya vonzóvá váljon a befektetők részére, illetve vonzó kép alakuljon ki a város egészéről is.

1. Gazdaságtörténet és várossá válás

Tatabánya 1947-ben négy község – Alsógalla, Bánhida, Felsőgalla és Tatabánya – egyesülésével nyert városi rangot. 1950-től a megyeszékhely, 1991-től megyei jogú város.

A város az őskőkortól lakott „település”. A Gerecse-hegység Szelim-barlangja az ősember szálláshelyéül szolgált. A neolitikum embere is szívesen telepedett meg ezen a

helyen, erről tanúskodnak a Dózsakert területén előkerült leletek. A bronzkor nyomát az Által-ér partján talált településrészlet bizonyítja. A kelták jelenlétére utaló nyomok i.e. IV. századból származnak.

A legtöbb régészeti lelet az avar korból származik: különböző eszközök, település- és temetőrészletek kerültek feltárára. Honfoglalás korabeli település nyomait Bánhidán tárták fel. A legkorábbi írásos emlékek 1251-ből valók, ekkor egy oklevélben Galla falu nevét rögzítették. A középkorban Galla, Felsőgalla és Bánhida neve is rögzített.

Az alapítóközség közül lélekszám és terület alapján is Bánhida volt a legnagyobb, s a középkorban városi rangot is bírt. IV. László 1288. április 18-án kelt oklevelében vámszedőhelyként tünteti fel. Bánhidát 1543-ban foglalta el a török, s teljesen elpusztult a település. 1622-ben települt le néhány magyar református család a területen, de a XVII. században nem nőtt jelentős mértékben a község népessége. Az 1715-ös összeírás Bánhidán katolikus szlovák és magyar református családokat említ. 1719-től újabb szlovák telepek érkeztek Bánhidára. Bánhida 2/3 részben szlovákok lakta település volt. A XIX. sz. elején jelentős elszegényedés, a telkek elaprózódása, a zselléresedés volt megfigyelhető. Az 1848–49-es szabadságharcban főleg Bánhida lakosai jeleskedtek, akik plébánosukkal együtt a szabadságharc és forradalom mellé álltak, ezért a plébánost 8 év várfogságra ítélték Olmützben.

A XIX. sz. közepétől megindult polgári fejlődés lassú volt, a parasztság helyzetét nem könnyítette meg jelentősen. A terület ekkor gróf Eszterházy Miklós tulajdona volt, ahol a birtokrendezés után is 8300 holdból 5811 hold maradt a gróf tulajdonában. A paraszti „birtokok” kis parcellákban szétszórva találhatóak. Fontos szerepet töltött be az állattenyésztés és a gyümölcsstermesztés is. Bánhida kisiparosainak száma volt a leggazdagabb, 1891-ben megalakítottak egy önszegélyező egyesületet is.

A terület életében jelentős változást a szénbányászat XIX. századi megindulása jelentett. 1894-ben a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. (Későbbiekben MÁK Rt.) megszerezte a területen a szénkutatói és kitermelési jogot, 1896. dec. 24-én gördült ki az első csille szén a bányából. A vasút mellett rakodóállomást és szénosztályozót építettek. A bányászok többségét a Monarchia területéről toborozták, de a környező települések elszegényedett lakosai is vállaltak munkát a bányában. 1897-ben indult az első bányász kolónia építése Ótelep néven. Később egész kis falut épített ki a bányatársaság: munkás-, tisztii és igazgatói lakásokat, kórházat, kápolnát, iskolákat, pékműhelyt, istállókat, jégvermeket, halottak kamrát stb. hoztak létre.

A Magyar Villamosági Rt. 1929-re felépítette a bánhidai erőművet, s ezután megkezdte az erőmű közelében egy „minta” jellegű lakótelep építését angol mintára.

A szénbányászat fejlődése több, újabb gyár, üzem kialakításához is hozzájárult: pl. brikettgyár, szénlepároló üzem, cementgyár, ferroszilíciumgyár, alumíniumkohó létesítéséhez. A két erőmű felépítésével – bánhidai, tatabányai – kialakult az észak-dunántúli villamos energia központja. A két világháború között a bányák és az ipari üzemek 10 000 embernek adtak munkát. 1913-ban az ország területén kitermelt szén 1/3-a a tatabányai bányákból került ki. A három alapító község területéről egyre többen jártak be dolgozni a bányákba, hiszen a bérek magasabbak voltak, mint a napszámbérek. A MÁK Rt. fejlesztette az iskolahálózatot, járványkórházat, egészségházakat működtetett, strandfürdőket és sportpályákat építtetett. 1917-re elkészült a Népház, mely a kulturális élet központja lett, s szintén a MÁK Rt. segítségével épült fel. 1927-től a Vallás- és Közoktatási Minisztériumtól Népkönyvtárat kapott a település.

A munkáskolóniák felépítésével a községek szinte teljesen összekapcsolódtak, mégsem történt meg az egyesítés folyamata. Az 1947. április 26-án megtartott értekezlet követően, 1947. október 1-jén megalakult Tatabánya város, majd 1950-től megyeszékhelyi rangot kapott. Tatabánya ebben az időszakban az ország szénbányászatának és nehéziparának

egyik jelentős központja volt. 1949-ben a város aktív dolgozóinak (keresettel rendelkezőknek) 81,8%-a az iparban dolgozott, s ezen belül a bányászok aránya 56% volt.

A városi cím elnyerése után újra kellett gondolni a városfejlesztési elképzeléseket. Elsőként Tatabánya-Újváros és a dózsakerti lakótelep megépítésére került sor. A városközpont Újvárosba került. Felmerült egy kertes családi házas övezet kialakítása is, így 1953-ban hozzákezdtek a Kertváros építéséhez. 1956-ban Tatabánya már 6 településből állt. A város fejlődésének motorja kizárólag a szénbányászat és a nehézipar volt.

Az 1960-as évek második felében a szénbányák termelése visszaesett. Ismert volt Csordakút, Mány, Nagyegyháza közel 288 millió tonna szénvagyon. Ebben az időszakban végezték több üzem, gyár korszerűsítését, fejlesztését, így bővítették a bányászati erőművet, új huzalgártó gépsort építettek be az alumíniumgyártó üzemben, a cementgyárban gépesítést és technológiai korszerűsítést hajtottak végre. A tatabányai erőművet fűtőerőművé alakították át. A tatabányai szénmedence városi, illetve városkörnyéki bányáit bezárták, mivel az ott lévő szénvagyon kimerült. A régi XV-ös akna őrzi a bányászkodás mélyművelésű és a külszíni fejtés emlékeit mint Szabadtéri Bányászati Múzeum.

Az 1972–73-as olajárrobbanást követően ismét jelentős szerepet szántak a szénbányászatnak, elindult az eocén-program megvalósítása. A csordakúti bányáüzemben 1973-tól folyt a termelés egészen 1991-ig a szénvagyon kimerüléséig. Nagyegyházán 1981-től folyt a termelés, de gyakori problémát okozott a vízbetörés. 1989 végén e bányában is megszűnt a termelés, hiszen a folyamatos vízkiemelés gazdaságtalanná tette a bányászatot, emellett jelentős környezeti károkat is okozott. Mányon 1979-től kezdve termelték ki a szenet egészen 1988-ig. 1991-ben nyitották meg a Mányi I/A aknát, melyben a termelés 1999-ig folytatódott. A mélyművelésű bányák mellett jelentős volt a vértessomlói külszíni fejtés megindítása is, melyben 1993-ban fejezték be a kitermelést. A szénbánya vállalat a 80-as évek elejétől küzdött gazdasági nehézségekkel. A szénbányászat állami támogatása folyamatosan csökkent, a termelési nehézségek (pl. gyakori vízbetörések) is a csőd felé vitték a vállalatot, a melléktevékenységként üzött környezetvédelmi és gépgyártási tevékenység nyereségessége nem tudta pótolni az egyre nagyobb hiányt. Ezen okok miatt 1987-től a Pénzügyminisztérium szanálási programot rendelt el. Ennek eredményeképpen az önálló vállalatból több kisebb gazdasági társaság szerveződött az 1980-as évek végén: pl. a Bányagépgyártó ASG Kft.

Környezetvédelmi és gazdasági okokból ebben az évtizedben szűnt meg a cementgyártás, az alumíniumgyártás. A nagy üzemek bezárása megemelte a munkanélküliek számát, hiszen új munkalehetőség a rendszerváltás időszakában nem volt, ill. nem jelentős mértékben, így a munkanélküliségi ráta 1993. augusztusában tetőzött 13,5%-kal. Mindezek mellett érdekes elem a város fejlődésében, hogy a válságos időszakban is új köz- és lakóépületekkel, bevásárlóközponttal, új vasútállomással gyarapodott. Ekkor épült a Bányászati és a Gál István-lakótelep, a Közművelődés Háza, a Bárdos László Gimnázium, a Szakmunkásképző Intézet, a Konzum, a Skála Sztráda is.

2. Természeti erőforrások

A természeti erőforrások közül sokáig első helyen állt a barnaköszén, illetve a lignit, de az 1990-es évek végére ennek az ásványkincsnek a bányászata a szűkebb értelemben vett Tatabányai medence területén befejeződött. Geológiai fúrások és kutatások során barnaköszénen illetve lignitet találtak még jelentősebb mennyiségben Héreg-Tarján, Vértessomló, Környe és a Patár-hegy területén, de ezek kiaknázására még nem került sor.

A város területén jelenleg nem folyik szénbányászati tevékenység. A bányászat legfontosabb problémái ezen a területen a zavart geológiai kifejlődés mellett (vetődések, kiemelkedések, fel-lelolódások) a gyakori vízbetörések. A város felszíne alatt jelentős mészkő, márga és homok halmozódott fel. Kiaknázásukra több magán bányatársaság

kapott jogot, főleg mészkő és dolomit kitermelése, pl. Dolomit Kft. A cementipar által használt mészkő a vereshegyi bányában, az Eocén-bányában, a Kálvária- és a Mészáros-hegyen található. Kavicsot a marlagosi kocsuiút mentén fedeztek fel, de felhasználására még nem történt kísérlet. A cementipari márga lelőhelye a Kálvária-hegyen, a téglagyári bányában és az Ereszkei-hegyen van. További ásványvagyon képez a bentonit, a gipsz és a kaolinos agyagtelepek, melyeknek a felhasználása még nem kezdődött meg. A Gerecse-hegység DK-i előterében bauxittelepek találhatók a Mányi- és Nagyegyházi-medencében. A mányi körzetben pirit, markazit és néhány ritkafém is található. Mindezek kiaknázása a jelenlegi technikai színvonal és a piaci viszonyok miatt nem gazdaságos.

3. Társadalmi erőforrások gazdasági vonatkozásai

Az egyik legfontosabb az erőforrások közül a jó közlekedés-földrajzi helyzet, mely abból adódik, hogy Tatabánya a Bécs–Budapest közlekedési folyosóban található, annak meghatározó pontja mind vasúti, mind közúti szempontból. A vasúti közlekedésére jellemző, hogy nemcsak a személyforgalomban jelentős a szerepe, hanem a teherszállításban is, mely nagyobb gazdasági erőt képvisel. A közúti teher- és személyszállításban két útnak van kiemelt szerepe: az M1-es autópályának és a régi 100-as útnak, ma 1-es főközlekedési útnak. Ezen a két úton keresztül lehetőség nyílik a közlekedésre Budapest, illetve Győr–Bécs irányába. Mindkét út közvetlenül a város szélén található, leágazások, illetve felhajtás révén elérhető könnyen, így a nagy forgalom nem terheli közvetlenül a várost. Tatabánya Budapesttől, Győrtől és Székesfehérvártól nagyjából egyforma távolságra fekszik, így ezeknek a gazdasági központoknak az elérése egyszerű és viszonylag rövid időn belül elérhető, vonzó hatást gyakorolva a munkaerőre. Mindezek ellenére az ingázást tekintve Budapest elsősége szembetűnő.

A rendszerváltás után az infrastruktúra fejlesztése kiemelt rangot kapott. Ennek fő okai a működő tőke telepítésének elősegítése, a gazdasági rendszerváltás, valamint a város peremkerületeinek a felzárkóztatása voltak.

A gázhálózat kiépítése az 1990-es évek elején kezdődött meg, mely által a légszennyezés mértéke is csökkent. A csatornázási feladatokat főleg a családi házas övezetben kellett kiépíteni központilag. A közüzemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 85,5%-os. A szilárd hulladék begyűjtése és kezelése megoldott. 2003-ban megnyitották a Dubnik-patak völgyében található 60 ha területen lévő, a környezetvédelmi előírásoknak is megfelelő hulladéktárolást. Így a város és a környező települések hulladék elhelyezése több évtizedre megoldott. A városban a portalanított, burkolt utak aránya 94%, az ivóvízhálózat kiépítettsége 97%-os. Fontos erőforrás a területen a szabad munkaerő-kapacitás, amely arányát tekintve jelentős, de nem a mai kor gazdaságához igazodik. Jelentős a munkanélküli bányászok, illetve a szorosan a bányához kötődő szakmák képviselőinek aránya is: pl. bányavillamosági szerelők, lakatosok. Magas a szakmával nem rendelkező nők aránya, akik korábban betanított munkásként dolgoztak. A jól képzett, nyelveket beszélő gazdasági szakemberek „hiánycikknek” számítanak, inkább vállalják az ingázást Budapestre, a fizetésük a városban a fővárosinak a fele sem lenne. A gazdasági szakemberképzést a város főiskolája elősegíti, ahol nappali, posztgraduális, levelező oktatási képzési formák vannak jelen. A képzésben jelentős szerep hárul a város középiskoláira.

Új erőforrásként lehet számba venni a város területén működő civil szerveződések. 1997-re közel 200 egyesület, szövetség, társadalmi vagy karitatív szervezet, több mint 150 alapítvány működött tatabányai székhellyel.

A kisebbségi önkormányzatok 1994 decemberében alakultak. Közöttük régebbi a német, a szlovák és a cigány, a legfiatalabb a lengyel kisebbségi önkormányzat, melyek sajátos érdekvédelmet, érték- és hagyományápolást végeznek.

A terület bekapcsolódását a nemzetközi életbe elősegítik azok a szervezetek is, melyek a határokon átnyúlva más régiókkal teremtenek gazdasági és kulturális kapcsolatot. Ilyen partnerkapcsolatok alakultak ki Tatabánya és Aalen között 1987 óta. Megyeszékhelyként pedig a skóciai Midlothian District Cannallal, Szlovákia déli részének több régiójával, Main-Kinzig Kreis területével és Rajna-Pfalz tartománnyal épített kis együttműködést.

4. Gazdasági tevékenység az 1990-es évek elejétől napjainkig

A városban létező szinte valamennyi vállalat, üzem valamilyen módon kötődött a bányászathoz, így a szerkezetváltás megkezdésekor a kapcsolódó vállalatok is majdnem mindannyian gazdasági nehézségekkel küszködtek.

A bányavállalat 1992-ben fizetéseképtelenné vált, csődöt jelentett. Az Állami Vagyonügynökség vette át a felügyeletét. 1994. április 1-jétől összevonták a Máty I/A aknát és a két tatabányai erőművet Energetikai Kft. néven. A felszámolt bányavállalatból további Kft.-k alakultak (ASG Gépgyártó Kft., a Tataszén Kft., a ÉRT Építőipari Rt).

A rendszerváltás után leálltak a hatvanas években Tatabányára települt, elsősorban nőket foglalkoztató üzemek is (pl. a BHG városi gyáregysége).

Az 1990-es évek elején alakult kisebb gazdasági társaságok az indulás nehézségeivel küszködtek, nem tudták lekötni a jelentős munkanélküli tömeget, s nem rendelkeztek gyorsan likvidálható tőkével sem.

A gazdasági szerkezet átalakításához az iskolarendszert a kívánalmakhoz igazították, új adórendszert vezettek be a város vezetői, az infrastruktúrát és az iparterületek fejlesztését tűzték ki célul. Két iparterületet jelöltek meg, az egyik a volt cementgyár területén, a másik a Búzavirág úti volt, amely már előzőleg is több ipari üzemnek, cégnek adott telephelyet. Az első nagybefektetők a kereskedelem területéről érkeztek Tatabányára, s ők építettek különböző áruházláncokat. Az első ilyen befektetői csoport a belga PROFI volt, majd őt követte a SPAR, a Julius Meinl, a Kaisers, a Drogerie Markt, a TESCO. A Penny Market utolsóként érkezett 1996-ban, de egyszerre két áruházat épített fel. 1996-ban a város bevétele a tekekladásokból 180 millió forint volt. Az áruházláncokkal egy időben kezdtek kiépíteni hálózatukat a nagy olaj- és benzinforgalmazó cégek is: így a MOL-on kívül megtalálható a TOTAL, ÖMW, BP, ARAL, Shell és a Jet. Sajnos a két utóbbi kivételével sűrűn lakott belterületeken helyezkedik el a telephelyük, mellyel nagymértékben hozzájárulnak a levegőminőség romlásához.

1995-től jelent meg az első ipari nagyberuházó, az amerikai Superior Industries International Inc. és a német Otto Fuchs Metallwerke Csoport. Közös beruházásként felépítették az alumínium keréktárcsagyárat, 400-450 főt foglalkoztatnak 1997-től. A SUOFTEC letelepedése után egyre több cég jelezte telephely iránti szándékát, főleg az elektronika területéről. Az amerikai SCI Systems 10 hektár területen 2 gyáregységet kívánt felépíteni, melyben elektronikai termékeket gyártanak. 2000-re mindkét gyáregység felépült és megkezdte termelését. A két üzemben közel 1800 főnek tudnak munkát biztosítani, főleg betanított munkásként alkalmazva őket. A japán HITACHI LTD. egy másik japán céggel társulva kábelkötegek gyártására szakosodott üzemet épített fel, amelyeket audiovideo-berendezésekhez használtak. A termelés teljes felfutásakor a cég kb. 300 főt képes foglalkoztatni. Az EIMITCONT Magyarország Elektronikai Termelő Kft. az elektronikai vonalat erősíti Tatabányán, s többségében nőket foglalkoztat. Az egykori BHG-t a privatizáció során megvásárolta a ZYTEC amerikai cég, s megalakította a ZYTEC Hungary Elektronikai Kft.-t, mely elsősorban exportra termel, s nyomtatott áramköröket gyárt. Jelenleg 300-350 főt foglalkoztat. A Buckbe-MEARS Hungary Kft. monitormaszkokat gyárt igen magas minőségben. Az alsógallai városrészben német tőke bevonásával bowdengyár épült.

A város önkormányzata 1996-ban létrehozta gazdaságfejlesztő szervezetét, melynek feladata a térségben letelepedni kívánó befektetők segítése, információ nyújtása a lehetőségekről. 1995 végére már 1800 különböző profilú gazdasági vállalkozás működött a településen. 21 gazdasági társaság önkormányzati résztulajdonnal a városüzemeltetés és szolgáltatás területén munkálkodott.

A bánya gépgyártó és javító üzeméből lett önálló 1993-ban az ASG Gépgyártó Kft., amely főleg hegesztett termékek gyártására, gépalkatrészek és hegesztett forgácsolt gépszerkezetek, villamosberendezések termelésére szakosodott, s közel 400 főt foglalkoztat. Az egyetlen olyan gyár, amely az 1960-as évek végétől jelen van és megtartotta a profilját, a rugógyár. A gyár 1985-ben levált a Magyar Acélárugyárról, s önállósodott. 1992-ben privatizálták, de profilját megtartotta, műszaki rugókat gyárt műszerekbe, gépekbe. Az alsógallai bowdengyárban 49%-os résztulajdona van, s létrehozta az Idomrugó Kft.-t is. Összesen 200 főt foglalkoztat, s beszállítója a Suzuki autógyárnak. Termékei ISO 9002-es minőségi tanúsítvánnyal rendelkeznek, s a termelés 30%-át exportálják Nyugat-Európába.

Az ipari szövetkezetek közül talpon tudott maradni, sőt fejlődött is a Mikrolin Kereskedelmi és Szolgáltató Szövetkezet, mely ofszetlemezeket gyárt.

A szolgáltatók közül az egyik legnagyobb a Vértes Volán Rt., melynek átalakulása 1989-től 1992-ig tartott, s megvált a veszteséges árufuvarozás profiljától. Jelenleg 1200 főt foglalkoztat. A megyei távhőszolgáltató nehéz helyzetben van, hiszen egyrészt a fogyasztók hátralékai (hónapról hónapra) is nagyobb összeget tesznek ki, valamint az erőmű korszerűsítését is meg kell oldania. Tatabányán összesen 22 000 lakást fűt és lát el meleg vízzel. Az Északdunántúli Vízmű Rt. 270 000 fogyasztót lát el kitűnő minőségű vízzel, köztük több ipari üzemet is. Több jelentős beruházással javította szolgáltatásának színvonalát. Így pl. megépítette a tatabányai és bicskei regionális vízművek távvezetékét, folytatta több település szennyvíztisztító telepének korszerűsítését, valamint a vízvédelmi programot.

A város területén 9 bank, 7 biztosító társaság, 10 könyvelő és adótanácsadó iroda, 9 ügyvédi és 5 ingatlanforgalmi iroda működik. De itt működik a megyei adóhivatal, a városi és a megyei kamara. Tatabányai székhellyel itt végzi tevékenységét a Pannon Regia Közhasznú Társaság, mely a térség gazdaságfejlesztésével, környezetgazdálkodással, idegenforgalommal foglalkozik.

1995-től a város önkormányzata a P.A. Conseil cég képviselővel megállapodást kötött, melynek értelmében a cég városmenedzselési feladatokat látott el a Kanadai Kormány és Külügyminisztériumának segítségével. A fő feladat a gazdaság szerkezetátalakítását elindítani, az informatikai hálózatot kiépíteni az önkormányzaton belül.

5. Településszerkezet és településfejlesztési tervek Tatabánya város területén

5.1. A város fejlesztési és rendezési alapelvei

(1) Az elkövetkező évek feladataként a város gazdasági életének stabilizálása, a további fejlődés feltételeinek biztosítása a legfőbb cél. Ennek érdekében az alábbi vezérelvek figyelembe vétele szükséges a megvalósításhoz:

- Az ipari fejlődés mellett erősíteni kell a város kereskedelmi, gazdasági, kulturális és oktatási központ jellegét.
- Javítani kell az épített és természetes környezet harmóniáját: a korábbi környezeti kártételek felszámolásával, illetve a környezetkárosítások megelőzésével.
- Törekedni kell a városszerkezet egységesítésére, és gazdaságosabb területfelhasználás megvalósítására: elsősorban a belső beépítetlen, illetve zárványterületek hasznosításával, összefüggő zöldterületi rendszer kialakításával

(roncsolt területek rekultivációja).

- A városi érdekközösség keretében biztosítani kell Tatabánya városrészeinek önálló arculatát, arányos fejlődését mind a városalkotó település(rész)ek (Alsógalla, Bánhida, Felsőgalla, Óváros), mind a fiatalabb városrészek (Újváros, Kertváros, Dózsakert) vonatkozásában.

(2) Tatabánya térségi szerepkörének, regionális összefüggéseinek legfontosabb fejlesztési alapelveiként az önkormányzat a következő álláspontot képviseli:

- Aktív szerepet kell vállalni az Európai Unióhoz való csatlakozásból adódó városi stratégia kialakításában.
- Városi stratégia dolgozandó ki a város súlyának – a Közép-Dunántúl régióban való – jelentős emelésével, a kistérségi szolgáltatások összehangolt fejlesztésével.
- A régiók és a települések közötti együttműködés fejlesztendő mind a minőség, mind a kiterjedtség vonatkozásában.
- A régió belül törekedni kell egyes feladatoknak a szomszéd városok közötti funkcionális megosztására.

(3) A településszerkezet, területfelhasználás vonatkozásában a legfontosabb irányelvek a következők:

- Törekedni kell a város egységes településszerkezeti, illetve az egyes városrészek önálló területfelhasználási rendszerének kialakítására.
- Kerülni kell a város kifelé terjeszkedését (különösen az autópályán túl), elsősorban a belső zárványterületek hasznosítását (rekultiválását) kell előirányozni. Ennek célja a város egységessé válása.
- A táji értékeknek ökológiai alapon történő fejlesztését össze kell hangolni a turisztikai, idegenforgalmi igényekkel.
- A külterületi roncsolt területek újrahasznosításával, új erdőterületek kialakításával a kondicionáló hatás növelendő.
- Új igények, a fejlesztési elképzelések befogadására tartalék területek kijelölése, illetve fenntartása szükséges.

(4) A gazdasági fejlesztésben megvalósítandó alapelvek közül a város vezetése a következőket emelte ki:

- Továbbra is együtt kell élni a gazdasági szerkezet folyamatos átalakulásával.
- A központi iparváros jelleg helyett a kereskedelmi, gazdasági központ jellegét kell erősíteni.
- Olyan tevékenységek letelepedését kell szorgalmazni, amely a világpiac legdinamikusabb fejlődő iparágait képviseli (elektronika, gépipar, autógyártás), és modern technológiát használó szakembereket igényel.
- Tovább kell erősíteni a „város – mint egységes szolgáltatás – értékesítésére” irányuló szemléletet, a foglalkoztatottság és szolgáltatás körének növelésével, a város számára szükséges befektetők megkeresésével.
- Biztosítani kell a helyi kis- és középvállalkozások letelepedéséhez szükséges területeket, illetve adókedvezménnyel támogatni kell azok tevékenységét. Ennek érdekében a város vezetése mindent meg is tesz.
- Ipartelepítésre elsősorban a korábban is ipari célokat szolgáló, jelenleg kihasználatlan, esetleg rekultivációra váró területek felhasználását kell szorgalmazni (VI. telep, VII. telep, volt cementgyár, volt márgabánya ipari parkká fejlesztése). A fent említett területek átalakítása már megkezdődött.
- Továbbra is biztosítani kell a Nyugati Ipari Park fejlesztési lehetőségét tatabányai, illetve környező területek bevonásával, a kistérségi kapcsolatok erősítése céljából.

(5) A központok, alközpontok, intézmények fejlesztési alapelveiként a következők fogalmazódtak meg:

- A városközpont fokozatos fejlesztése mellett törekedni kell arra is, hogy komplex, önellátó és rendezett városrészközpontok alakulhassanak ki, illetve fejlődjenek.
- Az oktatásban összehangolt és egységes képzési rendszert kell kialakítani. A szakképző intézmények programját a felnőttképzés, átképzés, továbbképzés módozatait az újonnan jelentkező befektetői igényekkel összhangban kell biztosítani. Módosítás, illetve változtatás mindenképpen szükséges.
- Létre kell hozni a sport, a kultúra, a szórakozás, a kereskedelem céljait egyaránt szolgáló multifunkcionális rendezvénycsarnokot. Ennek kialakítása, illetve megvalósítása megkezdődött.
- A sport és idegenforgalom bázisaként tovább fejlesztendő a Ságvári úti sportközpont és strand létesítménye. Itt rekonstrukciót, felújítást, illetve új létesítmények építését kell előirányozni a pénzügyi lehetőségek függvényében. A város vezetősége már megkezdte a területrendezést, illetve megvalósíthatósági tanulmányt készítettett el.

(6) A lakóterületek fejlesztésének irányelvei:

- Minden városrészben lehetőség szerint biztosítani kell a lakóterület fejlesztési lehetőségét a településrész arculatának megfelelően.
- „Lakótelepek” építése helyett támogatni kell a vállalkozói alapon történő lakóparkok kialakítását, illetve egyedi lakásépítést. Jó példa erre a Napsugár lakópark I–II. üteme.
- Szorgalmazni kell a bérlakásépítés folytatását elsősorban kis alapterületű, alacsony fenntartási költségű lakások megépítésével (garzonházak, „fecskeházak” stb.).
- Folytatni kell a családi házak építésére alkalmas telkek kialakítását.

(7) Idegenforgalmi, üdülőterületek, környezetvédelem fejlesztésénél a következőket emelték ki célként megfogalmazva:

- Fontos feladat a korábbi ipartelepítési politika következményeként megbomlott ökológiai egyensúly helyreállítása. A rekultiváció folytatása az önkormányzati illetve pályázati pénzzel lehetséges.
- Nagyobb figyelmet kell szentelni az élővízfolyások, illetve állóvizek állapotára. Foglalkozni kell a városi tavaknak az idegenforgalomba való bekapcsolásával, szabadidőközpontokká való kialakításával.
- Ki kell használni a város kedvező természetföldrajzi adottságait, ezért az üdülővezeti fejlesztést Sikvölgyön és a Szőlőhegyen lehet végrehajtani. Előbbi területen fontos feladat a vízutánpótlás megteremtése, illetve az infrastruktúra további fejlesztése.
- Összefüggő zöldfelületi rendszer alakítandó ki a tájjal való közvetlen kapcsolat, a kondicionáló hatás, átszellőzés, valamint a használati és esztétikai értékek növelése érdekében.
- Minden városrészben biztosítani kell a zöldterületeket, parkokat, illetve a lakóterületen belüli pihenőtereket, játszótereket, sportolási lehetőséget.
- Zöldfelületi jellegű intézményterületek fejlesztendő a sport és a szórakozás választékának növelése érdekében (a meglévőkhöz kívül tartalék területek is) bevonásra kerüljenek.

(8) Építészeti értékek, történeti értékek védelme érdekében a következők a teendők:

- Fokozott figyelmet kell fordítani Tatabánya meglévő (nem nagy számú) építészeti, történeti emlékeire (műemlékek, helyi védelmet élvező alkotások), különös tekintettel Tatabánya bányászati múltjából is fakadó értékekre.

- Megőrzendő az egyes városrészek jellege, illetve az alapító települések (Alsógalla, Felsőgalla, Bánhida) településmagjának jellemző beépítési módja (falusias beépítés, utcakép).
 - A városképi jelentőségű szőlőhegyi domboldal beépítését kiemelt szempontok szerint (kilátás, rálátás, környezetvédelem) kell meghatározni.
- (9) A közlekedésfejlesztés legfontosabb elemeiként a következők az elvárások:
- A nyugati, illetve déli elkerülő út kiépítésével tehermentesíteni kell Bánhidát, az Óvárost és Felsőgallát az átmenő forgalomtól.
 - A Nyugati Ipari Parkot (Búzavirág út) össze kell kötni a 8119. sz. Tata – Környe összekötő úttal.
 - Elsődlegesen biztosítani kell a hiányzó keresztirányú kapcsolatokat (főleg Sárberék – Bánhida között).
 - Megoldandó az 1. sz. főút Vértesszőlős felé való vezetésének a lakóterületeket legkevésbé zavaró kialakítása (aluljárós, különszintű keresztezéssel válhat megvalósíthatóvá).
 - Az autóbusz-pályaudvar áthelyezendő a vasútállomás előtti térségbe, főleg a lakosság zajterhelésének csökkentése érdekében.
 - A vasútállomás feletti – a peronokat is kiszolgáló – gyalogos átvezetés meghosszabbítása Dózsakert irányába.
 - A Tatabánya–Által-ér-völgy–Tata nyomvonalon külön nyomú kerékpárút építendő, főleg a turizmust kiszolgáló funkciója miatt.
 - Kerékpárúttal, illetve turistaútvonallal összekötendő a Vértesben lévő, illetve az Óváros délnyugati részén lévő idegenforgalmi létesítmények (Csákányos pszt., Körtvélyes pszt., rekultivált bányaterületek, Síkvölgy, Kacsás-tó, Dubnik-tó, sport- és strandcentrum).

5.2. Tatabánya térségi szerepköre, regionális összefüggések

Nagyterületi összefüggésben a Közép-Dunántúl régióhoz tartozik (Veszprém, Fejér, Komárom-Esztergom megye) mint regionális társközpont.

A Közép-Dunántúl régió két markáns fejlődési tengelye mentén a centrumok környezetében intenzív gazdasági kapcsolatokkal dinamikusan fejlődő ipari térség van kialakulóban, amelyhez kapcsolódik a tatabányai ipari térség is. A Tatabánya, Oroszlány–Mór térszerkezeti kapcsolat teremti meg az összeköttetést a két meghatározó térszerkezeti tengely között.

Tatabánya közvetlen vonzáskörzetében többpólusú nagyvárosi településeggyüttes formálódik. A Tatabánya – Tata – Oroszlány város csoport településeggyüttesét Baj, Dad, Kecskéd, Kömlőd, Környe, Szárliget, Tarján, Várgesztes, Vértessomló, Vértesszőlős, Vértestolna települések alkotják. A három város közötti funkciómegosztásban már a korábbi évtizedekben jelentős területfejlesztési szándék fogalmazódott meg a munkahely – lakóhely – üdülés – idegenforgalom és egyéb ellátó és igazgatási funkciók vonatkozásában. Az igazgatási funkciókat elsősorban mint megyeszékhely Tatabánya koncentrálja, ugyanakkor egyben a megye legnagyobb foglalkoztatási-ipari központja, tradicionális ipari város magas szintű ipari foglalkoztatási kultúrával, megújult ipari struktúrával.

Tatabánya intenzív városkapcsolatokkal jellemzett közvetlen vonzáskörzete a város csoport településeggyüttesét teljes mértékben lefedi, és részben még egyéb településekre (Héreg, Tardos, Szomód, Bokod, Kocs) is kiterjed. Tatabánya statisztikai kistérségéből Gyermely és Szomor viszont már részben a budapesti agglomerációhoz vonzódik. A város egyben tranzitforgalmi megállóhely, amit kedvezően segítenek a város ellátó funkciói, kereskedelmi, vendéglátó, szolgáltató és szórakoztató létesítményei, rendezvényei.

5.3. Területfelhasználás és településszerkezet

A település igazgatási területe a területhasználat intenzitásából, illetve a jogi állapottól függően belterületre és külterületre oszlik. A tervezett bel és külterületi határ kialakítása részben megtörtént, illetve folyamatban van.

Belterületbe javasolta a város vezetése a jelenleg külterületnek számító, de a belterületbe zárványként benyúló területeket, továbbá javasolták a fejlesztésre kijelölt területeket (tartalék területek bevonását csak a konkrétan felmerülő igények esetén) elsősorban a lakó- és üdülőterületek vonatkozásában.

Belterületből kizárásra kerültek a megmaradó kertes mezőgazdasági területek.

Figyelembe véve a település térbeli adottságait, a történelmi kialakulásából fakadó problémákat és az erre adható válaszokat, a terv kialakításánál az alábbi alapelveket, illetve fejlesztési célkitűzéseket irányozta elő a város vezetése:

- nagyszabású fejlesztések helyett a minőségi változás,
- a történeti településrészek, a fiatalabb városrészek települési és társadalmi szerkezetének megőrzése.

5.4. Lakóterületekhez kapcsolódó fejlesztési elképzelések

Tatabánya lakóterületeinek területi besorolása sajátos használata szerint, illetve városrészenként is eltérő. Így beszélhetünk:

- a) nagyvárosias lakóterületről;
- b) kisvárosias lakóterületről;
- c) kertvárosias lakóterületről;
- d) falusias lakóterületről is.

A városalapító települések egyike, a legrégebben kialakult települések közé tartozik, a Szent István u. első, középső szakasza, a település ősmagja védett utcavonalként szerepel (falusias jellegű lakóterület). A későbbiekben kialakult településrészek már a kertvárosias kategóriába tartoznak. A legújabbban fejlődő településrész a Rózsadomb. Lakásépítésre, illetve területi fejlesztésre kijelölt területek:

- Rózsadomb: beépítése a kialakult telkeken folyamatban van (kertvárosias lakóterület).
- Zrínyi u. környezete: fejlesztése az elkészült rendezési terv szerint a terület belterületbe vonásával történhet (kertvárosias, illetve falusias lakóterület).
- Baross köztől délre: a felszámolt erdőterület belterületbe vonásával (kertvárosias lakóterületként).
- Szent István u. 4–42. telkek nyugati oldala tömbfeltárással (kertvárosias lakóterületként). A feltárás az 1. sz. főúttal párhuzamos szerviz úttól, de az 1. sz. főúttól függetlenül történhet.
- Kálvária-domb alatti kertes-mezőgazdasági terület és a volt majorhely belterületbe vonásával falusias lakóterületi besorolással (tartalék területként).

Mésztelep, megszüntetésre szánt terület. VI-os telepen a kolóniaszerűen kialakított lakóházak átépítésével, esetleg bővítésével lehet számolni.

Alsógalla

A legrégebben kialakult települések egyike, két nagyobb egységre oszlik, Ó-Alsógallára, ahol nagyobb részét falusias jellegű lakóterülettel számolhatunk, és Új-Alsógallára, ahol a településszerkezet kertvárosias jellegű.

Bánhida

Ugyancsak a városalapító települések egyike. Az ősmag részen a beépítés nagytelkes, falusias jellegű, a további településrészek inkább kertvárosias jelleggel bírnak, illetve a sorházás többszintes elrendezés is megtalálható a területen.

Bánhidai lakótelep nagyvárosias jellegű lakóterület.

Erőmű lakótelep

Elsősorban az erőmű dolgozóinak a lakásellátottságát biztosította. Kertvárosias, illetve kisvárosias lakóterületek találhatóak itt. Fejlesztési területtel nem rendelkezik.

Dózsakert

A 70-es években intenzíven beépült lakótelep, nagyvárosias lakóterület. Lakásépítésre, illetve lakóterületi fejlesztésre kijelölt terület.

Újváros

Az 1950-es évek végén, 1960-as években kialakult új városrész. Intenzív beépítésű nagyvárosias lakóterület, fejlesztési lehetőség nélkül.

Sárberek

Az Újvárostól délre lévő településrész. Egyik része intenzíven beépült nagyvárosias lakóterület, a másik része a Jázmin utca és a vasútvonal között kertvárosias lakóterület. Fejlesztési területtel nem rendelkezik.

Óváros

A városalapító település lényegében ezen a területen helyezkedett el. A korábban meglévő lakóterületek azóta átépültek, a volt kolóniák felszámolásával. Az elenyésző kivételtől eltekintve nagyvárosias lakóterületről beszélhetünk. Fejlesztési területekkel nem rendelkezik.

Gál István-lakótelep

Az Óvárostól északra található lakótelep lényegében véve a régi Tatabánya település része, ahol a régikolónia épületek szanálásával intenzíven beépített nagyvárosias jellegű lakóterület alakult ki lakótelepszerű formában. Új épületek építése van folyamatban a középiskolától északnyugatra eső területrészen (szintén szanálásos terület). További fejlesztési lehetőséggel rendelkezik.

Kertváros (családi házas terület)

Kialakulása az 50-es években kezdődött. Kertvárosias és kisvárosias lakóterületek találhatóak itt. Fejlesztési lehetőséggel nem rendelkezik.

Kertvárosi lakótelep

Kertváros városrészen belül intenzíven beépült nagyvárosias lakóterület. Jelentős fejlesztési területekkel rendelkezik a Kertvárosi lakóteleptől délre.

Külterület – Csákányos puszta

A területre készülő szabályozási terv lakóterületi fejlesztést irányozott elő a térségben (falusias lakóterület).

Külterület – Kőközi dűlő

Közgyűlési döntés szerint tartalék lakóterület (kertvárosias jelleggel).

Külterület – Síkvölgy puszta

Közgyűlési döntés szerint tartalék lakóterület (kisvárosias jelleggel).

5.5. Központok és alközpontok Tatabánya város területén

Az intézményközpontok, alközpontok kialakulása szorosan összefügg a Tatabányát ma alkotó településrészek – korábbi önálló településrészek történelmi kialakulásával, fejlődésével. Az ötvenes években a fejlődés két újabb városrész kialakulását eredményezte: Tatabánya–Újvárost és a Kertvárost. A város továbbfejlődésével újabb városrészek épültek ki: Dózsakert, Sárberki lakótelep, Bánhidai lakótelep (Madách-kert).

A város történelmi kialakulása során létrehozta a város központját az Újvárosban, de ugyanakkor mindegyik önálló városrész saját központtal, alközponttal rendelkezik, illetve a lakóterületeken belül megtalálhatók azok az intézménycsoportok, amelyek az alapfokú intézményellátást biztosítják. Az alközpontok közül kiemelkedik jelentőségében – a kiszolgáló népességet is figyelembe véve – az óvárosi alközpont.

Az alközpontokon kívül eső jelentősebb területigényes intézmények:

1. Egészségügyi intézmények:

- Kórház – (Dózsa György út, Szőlőhegy) – bővítésük a területükön belül biztosítható.
- Szanatórium (Síkvölgy) – bővítési lehetőséggel rendelkezik.

2. Szabadidő és sportolási célú területek:

- Sportpálya (Ságvári Endre utca) – bővítésük a területen belül és azon kívül is biztosítható a nemrég elkészült helyi építési szabályozás szerint.
- Strand (Ságvári út) – bővítése, fejlesztése területen belül és kívül is biztosítható.
- Tartalék szabadidő és sportolási célú terület került kijelölésre az Által-ér és az oroszlányi vasútvonal között, valamint a volt márgabányának a temetővel szemközti tömbjében (az alternatív területfelhasználási javaslat az iparterületi hasznosítással szemben).

5.6. Gazdasági területek és fejlesztési lehetőségek

A gazdasági területek – sajátos használatuk szerint – az alábbi területfelhasználási kategóriákba nyertek besorolást.

- Kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület – elsősorban nem jelentős zavaró hatású, gazdasági célú épületek elhelyezésére szolgál (Gksz).
- Jelentős mértékű zavaró hatású ipari gazdasági terület – a különlegesen veszélyes (pl. tűz-, robbanás-, fertőzőveszélyes), bűzös vagy nagy zajjal járó gazdasági tevékenységhez szükséges építmények elhelyezésére szolgál (Giz).
- Egyéb ipari gazdasági terület (vegyes) – elsősorban az ipari, az energiaszolgáltatási és településgazdálkodás építményeinek elhelyezésére szolgál (Gip).

Tatabányán az iparterületek kialakulása 2 nagyobb területre – Óváros-Alsógalla, Nyugati Ipari Park – koncentrálódott, de ezeken kívül jelentős számban található kisebb iparterületi csoportosulások a város különböző területein elszórva is.

Óváros és Felsőgalla közötti terület a legnagyobb és legrégebben kialakult összefüggő iparterület, az alapanyagipar központja volt. A cementgyár, az Alukohó megszűnésével és a bányászat súlyának csökkenésével elkerülhetetlenné válik a nagy értékű iparterület rekonstrukciója. Az egész terület besorolása: ipari gazdasági terület.

Ehhez a térséghez tartozik a Mésztelep területe, ahol a lakóterület megszűnésével kell számolni és helyette kereskedelmi, szolgáltató terület alakítandó ki, ahol kisebb vállalkozások jelenhetnek meg kisebb-nagyobb telephelyekkel. Logisztikai központként is hasznosítható. Tervezett besorolás: kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület.

VII. telep

A korábban már megszűnt (szanált) lakótelepi épületek helyén kialakult iparterület. A mintegy 40 hektárnyi terület 50%-a már hasznosításra került. További bővítési lehetőség van a kiskert területek felszámolásával.

Tervezett besorolás: ipari gazdasági terület.

Erőmű telepi gazdasági területek

Részben kialakult és beépített iparterület található a Környei út mentén (15 ha), köztük az erőművel, a terület besorolása azonban nem változik. A 8135. sz. főúttól délre kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület alakult ki (8,0 ha). Bővítési lehetőséggel nyugati irányban rendelkezik (15 ha).

Nyugati Ipari Park

A Búzavirág utca mentén már korábban kialakult iparterület (30 ha) jelentős fejlődése az 1995-ös évet követően következett be. A „zöldmezős” iparterületen nagyméretű beruházások történtek külföldi résztvevőkkel. A jelenleg közel 100 hektáros területen megépült üzemekben közel 3000 fő dolgozik. Nyugati irányban jelentős bővítési területekkel rendelkezik, amiből jelenlegi belterületen 20 ha, külterületen 60 ha áll rendelkezésre fejlesztési területként. További tartalék területek is felhasználhatók délnyugati, illetve északnyugati irányban (Környe igazgatási terület).

5.7. Üdülőterületek és az idegenforgalomhoz kapcsolódó fejlesztési tervek

Tatabánya legfontosabb üdülési-idegenforgalmi adottságai és az ezekkel kapcsolatos fejlesztési elképzelések alábbi főbb – funkcionálisan megosztható – csoportokban határozhatók meg:

- a) Természeti környezet – természetjáró turizmus;
- b) Üdülőterületek, kertes mezőgazdasági területek (volt zártkertek, kiskertek, üdülési, szabadidő-eltöltési funkciói);
- c) Vízpartokhoz kötődő üdülési, szabadidő tevékenység;
- d) Sportoláshoz kötődő szabadidő tevékenység;
- e) Szálláshelyek (szállodák, turistaszállók, vendégfogadási helyek);
- f) Kulturális intézmények;
- g) Kulturális, idegenforgalmi rendezvények.

5.8. Tájrendezés, tájvédelem (erdő- és mezőgazdasági területekre vonatkozó fejlesztési elképzelések)

A természeti adottságokra épülő racionális tájhasználat, tájszerkezet kialakítása során biztosítani kell az ökológiai, a táji értékek, valamint a környezet védelme szempontjainak érvényesítését a város gazdasági potenciáljának növelése és a fenntartható fejlődés érdekében.

Erdőterületek

A város országos átlagot jóval meghaladó erdősültsége (37,2%) környezetvédelmi, táj- és természetvédelmi, gazdasági, turisztikai-idegenforgalmi szempontból egyaránt igen kedvező adottság, amelynek megővését, valamint az erdőterületek mennyiségi és minőségi fejlesztését kell előirányozni.

Mezőgazdasági művelésre alkalmatlan, bokrosodó, erdősődő területek, zárványok, pl.:

- Bódis-hegy területén;
- Nagy-Keselő-hegy, Vörös-hegy térsége;
- Síkvölgy-patak torkolatának környezete;
- Által-ér-völgy mentén;
- Síkvölgy pusztától nyugatra lévő mozaikos területek (Gatyás-ér);
- Környebányai tavaktól délre lévő gyepes területek (volt Zsigmond-akna környezete);

- Síkvölgyi szanatórium környezete;

Elsődlegesen környezetvédelmi (településvédelmi) célú erdősávok, fásítások területei:

- a) vasút és közutak menti védősávok (elsődlegesen az autópálya, az 1. sz. főút, Környei út, Panoráma út egyes szakaszai mentén);
- b) vízfolyások mentén, tavak környezetében javasolt fásítások (Síkvölgyi-patak, Erőmű-tó, halastavak partja);

Mezőgazdasági területek

A város közigazgatási területén a mezőgazdasági hasznosítású területek nagysága csökken. A beépítésre szánt területek növekedése – a mezőgazdasági földterület rovására – elsődlegesen a jelenlegi belterülethez szervesen kapcsolódó területeken történnek. A mezőgazdasági besorolásban maradó területek alapvetően beépítésre nem szánt jellegét fenn kell tartani.

Kertes mezőgazdasági területek

Hagyományosan változatosabb területhasználat (szőlő-, gyümölcs- és kerthasználat) és az ezekhez társuló pihenési lehetőség területei. Tájképi szempontból a többnyire érzékeny, kertes területek beépítésének sűrűsödését meg kell állítani. A beépítés helye és módja a táji adottságok figyelembevételével történhet. A kiskertes területek átminősítését, funkcióváltását (lakó- vagy üdülőterületté) mérsékelten, a jelenlegi belterülethez csatlakozóan szabad csak végrehajtani. Főbb területei pl.:

Mezőgazdasági, gazdasági területek

A beépítésre szánt területek a növénytermesztéssel és az állattartással összefüggő létesítmények elhelyezésére szolgálnak. Területei:

- Zsellérdűlő;
- Rigómajor;
- Felsőgalla – tartalék terület;
- Síkvölgy-pusztá egy része.

Vízgazdálkodási területek

A vízgazdálkodási területek közé soroltak a:

- folyóvizek medre és parti sávja (Által-ér, Galla-patak, Tarjáni-patak, Csákány-patak stb.);
- állóvizek medre és parti sávja (Erőmű-tó, Környebányai tavak, Síkvölgyi-tavak, Kompos-tó, Dubnik-tó, Kékes-tó, Tükör-tó, Csónakázó-tó, halastavak, tervezett szűrőmezők);
- közcélú nyílt csatornák medre és parti sávja;
- vízbeszerzési területek (XV/c; XIV/a akna).

Táj- és természetvédelem

A város táji és természeti értékekben gazdag, kimagasló jelentőségű területei (a közigazgatási terület 26,1%-a) természeti védelem alatt állnak. A védett természeti területek, értékek részben országos (874 ha), részben helyi védettségűek (1509,3 ha). A város védelem alatt még nem álló, de jelentős természeti értékeit is jogi védelem alá kell helyezni.

Helyi jelentőségű természeti védelemre javasolt területek:

- Kompos-tó és környezete – vizes élőhelyek, botanikai és zoológiai értékek védelme;
- Veres-hegyi (eocén) kőbánya – geológiai értékek, madárvilág védelme;

- Csákányos-pusztai környéke – erdőterület védelme az Észak-értes TT. kiegészítéseként.

Tájrerehabilitáció

A város területén a korábbi szénbányászat, a kő- és egyéb nyersanyagok (homok, kavics) kitermelése, az erőművek működése jelentős kiterjedésű roncsolt területet hagyott (és hagy) maga után, amelyeknek rekultiválása, azaz tájba illesztése, műszaki és biológiai védelme, hasznosítása – rekultivációs terv alapján – szükséges.

5.9. A zöldterületek fejlesztésére vonatkozó tervek

A város belterületi zöldfelületi rendszerébe elsősorban a zöldterületek (közparkok, közkertek), az intézmények zöldfelületei, a lakó- és üdülőkertek, az utcai fasorok, zöldsávok, az erdőterületek, valamint az egyéb biológiailag aktív felületek tartoznak. A meglévő zöldfelületek védelmét, a zöldfelületek rendszerbe kapcsolt mennyiségi és minőségi fejlesztését biztosítani kell.

A zöldfelületi rendszer fő szerkezeti, összekötő eleme, fejlesztési területe, a fő vízfolyások (elsődlegesen az Által-ér és a Galla-patak) medrének vonulatai, amelyek ökológiai zöldfolyosó jellegét, közcélú használhatóságát (parti sétány, illetve kerékpárút kialakításával) kell előtérbe helyezni.

Létre kell hozni a belterületi zöldfelületi rendszer szerves kapcsolatát a külterületi zöldfelületekkel, a csatlakozó vízfolyásvölgyek mint helyi jelentőségű ökológiai zöldfolyosók szerepének erősítésével, zöldfelületi jellegének (beépítés-mentességének) kihangsúlyozásával (korlátozott funkciójú mezőgazdasági területek).

A zöldfelületi fejlesztések legfontosabb elemei a közparkok, a közkertek.

A város környezeti állapotának javítása érdekében:

- meg kell teremteni a természeti és épített környezet összhangját;
- biztosítani kell a terhelő anyagok emisszióját;
- fel kell számolni, illetve minimalizálni kell a környezeti károkat;
- elő kell segíteni a környezetminőség javítására szolgáló beruházások, fejlesztések megvalósítását (közlekedési, közműfejlesztések, üzemi rekonstrukciók).

5.10. Közlekedési fejlesztések

Úthálózat

Tatabánya úthálózatát kezdetben a várost alkotó korábbi községeket összekötő utak alkották. Mivel a legtávolabb eső településrészek igen messze fekszenek egymástól, ezért a városon belüli távolságok is jelentősek. A város fejlődése során az önálló településrészek közé új lakó- és iparterületek ékelődtek. Ennek megfelelően fejlődött az úthálózat is. Már a korábbi Á.R.T.-hez készült elemzések is elsősorban a keresztirányú elemeket hiányolták. Ennek következménye, hogy több ilyen jellegű fejlesztési elem került a tervbe. Mivel hosszirányú úthálózati elemek és a vasútvonalak határozzák meg a város jelenlegi struktúráját, ezért ezek keresztirányú összeköttetése, illetve a vasút esetében külön szintű keresztezése a legfontosabb feladat. E téren is történt előrelépés, mert a 8135. sz. út aluljárója után a közelmúltban megépült a Mátyás király útnál is a vasúti aluljáró.

A Tatabányát érintő országos közúthálózat tekintetében az elmúlt években viszonylag kedvező helyzet alakult ki. Az autópálya mellett az 1. sz. országos főút és a 8135. sz. Tatabánya–Kisbér ök. út elkerülő útként funkcionál. Ezen utak fejlesztéséhez szervesen kapcsolódik az 1. sz. főút tervezett továbbvezetése.

Vasúti hálózat

A városon vezet keresztül a IV. páneurópai korridor részét képező Budapest–Hegyeshalom vasútvonal, melynek fejlesztése folyamatos vasútfejlesztési feladatot jelent.

Tatabánya város területén az emelt sebesség bevezetésével kapcsolatos átépítés befejezést nyert, területigényes fejlesztés már nem várható.

Tömegközlekedés

Tatabánya tömegközlekedési hálózata más városokkal való összevetésben is jónak mondható. Gondot okoz viszont az útvárosi autóbusz-pályaúdvár, mert üzemelésével zavarja a lakókörnyezetét (jelentős zaj és levegőszennyezés).

A közlekedés fejlesztésére tett javaslatok

A településkörnyék úthálózata

A településkörnyék úthálózatában jelentős változást fog okozni az 1. sz. főút vértesszőlősi elkerülése. Várható az 1119. sz. és a 8135. sz. összekötő utak főúttá való fejlesztése, amely a térségben új észak–kelet, dél–nyugati irányú tengelyként jelenik meg. Az út egyik irányban Esztergom felé, nyugatra pedig Pápa irányába jelent majd magasabb szintű kapcsolatot.

Fontos térségi elem a Komárom–Tata–Tatabánya–Oroszlány–Mór agglomerációs tengely főútja, mely ugyancsak érinti a fejlesztési elképzeléseket.

Kistérségi kapcsolatot jelent a Tatabánya és Környe között, a Tatabányát délről elkerülő tehermentesítő út, amelynek tervezése most van folyamatban.

Kívánatos lenne Tatabányának az M1-es autópályáról déli irányban való bekötése.

5.11. Közművesítési fejlesztési tervek

Hírközlés, műsorszórás

Vezetékes hírközlés

A Tatabányai Távbeszélő Központ, a megye nyugati részét lefedő 28. számú primer körzet 50 településének a körzetközpontja és egyben a város telefonközpontja is. Körzetkábelrel fűzi fel a körzet helyi és kihelyezett fokozatú központjait és biztosítja a 34-es számú távhívó körzet településeinek az országos rendszerhez történő kapcsolódását.

86%-os ellátottság mellett üzemel a város központi részein és a lakótelepeken a földkábeles előfizetői hálózat. A városi funkció ellenére a perem városrészekben földfeletti vezetésű (légkábeles és légvezetékes) a rendszer faoszlopsorra szerelve.

Cél: a szolgáltatás teljes körű, 100%-os kiépítése. Településrendezési szempontból a tervezett és a rekonstrukcióra kerülő távközlési hálózatokat földkábelbe, illetve alépítménybe helyezve, föld alatti vezetéssel kell megépíteni, ezzel elősegítve a város és az utcák igényes kialakítását.

Vezeték nélküli rendszerek, műsorszórás

A térségben működő TV-URH gerinc- és rádióadók közötti jeltovábbítást mikrohullámú összeköttetések biztosítják, melyek 100 méter (+- 50 m) védősávja Tatabánya közigazgatási területe felett húzódik. Az Antenna Hungária Rt. többcsatornás rendszerében az OMK (Országos Mikrohullámú Központ) – Tatabánya – Mészáros-hegy – Győr Országos Transzit Hálózat (OHT) digitális és az OMK – Tatabánya – Győr analóg rendszerű modulációs vonalon, mikrohullámú összeköttetésén több szolgáltató (pl. a MATÁV Rt.) is üzemelteti a hálózatát.

A Gerecse- és a Mészáros-hegy nevű mikrohullámú bázisállomások 500 m sugarú védőterületet igényelnek. Tatabánya beárnyékolt részein a jó vétel érdekében a Gerecsére telepített TV átvíztető állomás továbbítja a jeleket. Az adó védőtávolsága 100 m.

Újabb mikrohullámú hálózat és bázisállomás telepítését a település közigazgatási területén belül az Antenna Hungária Rt. nem tervezi. A mikrohullámú összeköttetések védősávjában a szélességi és a magassági korlátozás értékeit a területfelhasználás tervezése és megvalósítása során figyelembe kell venni.

Összegzés

Tatabánya az utóbbi 6-7 évben külső tőkebevonásra alapozott gazdaságfejlesztő és településfejlesztő stratégiával érte el sikereit. A világgazdasági változások hatására (2001. szeptember 11-ei események, világgazdasági recesszió) azonban e sikerek törékennyé váltak, így a korábbi célkitűzések kiegészítésre, illetve változtatásra szorulnak, mozgósítani szükséges a város és térségének belső erőforrásait.

- A társadalmi erőforrások tekintetében megállapítható, hogy a város struktúrája fiatalos, ez a legtöbb hasonló nagyságú városhoz képest előnyös. Az utolsó 1-2 évben megállt a városból való elköltözés, azaz a népességmegtartó képesség javult. Ugyanúgy javuló tendenciát mutat az iskolázottsági mutató, azonban a felsőfokú szakképzettségük arányát tekintve igen nagyok a lemaradások. Ezzel összefügg az egyetemi képzés hiánya (az egész megyében) és a kutatás-fejlesztés tevékenységének jelenleg még nagyon csekély aránya. A korábbi évek nagyvállalatokat megreformáló helyi adópolitikája után egyre nagyobb figyelem fordul a helyi kis- és középvállalkozások fejlesztésének ösztönzésére, új vállalkozások beindításának támogatására. A fejlett városi kis- és középvállalkozói szektor egyrészt vonzó lehet (mint potenciális beszállítói kör) a letelepíteni kívánt belső befektetők arányai, azonban legalább ilyen fontos a szerepük a hazai (ezen belül a térségi) piacra történő termék-előállítás és szolgáltatás nyújtás terén. Mind a külső tőkebefektetések ösztönzésének, mind a belső (endogén) gazdasági erőforrások mozgósításának alapfeltétele volt az óriási környezetszennyezés csökkentése. (Ez 1985-ig volt jellemző állapot). Ez 1995-re jelentősen enyhült, elsősorban a légszennyező ipari üzemek (Cementgyár, Alumíniumkohó) bezárása miatt. Továbbra is jelentős a térség három erőművének SO₂ szennyezése és az elsősorban közlekedési eredetű NO- és NO_x- szennyezés. A SO₂ kibocsátását a bányászati erőmű leállítás, a bokodi erőmű környezetvédelmi beruházása, valamint az óvárosi fűtőerőmű gáztüzelésre történő átállása révén néhány éven belül a határérték alá fogja csökkenteni. A nitrogén-oxidok kibocsátásának növelését úgy próbálják megakadályozni, hogy a város a távhővel való ellátásának elsőbbséget biztosít az egyedi gáz- vagy széntüzeléssel szemben, továbbá elkerülő utak megépítésével a tehergépjármű-forgalom egy részét távol kívánja tartani a város lakott területétől. E környezetvédelmi beruházások eredményeképpen a város vonzó természeti környezete valódi erősséggé válhat a versenyképesség fokozása terén. Azonban még számos teendő van az egyhangú, iparosított technológiájú lakóépületekből álló városkép javítása terén. Ma ez egyértelmű versenyhátránnyá jelentkezik a hasonló létszámú történelmi városokkal szemben. Ezért a stratégiatervben új elemként szerepel a minőségi lakások építése, a városi közterek rendezése és a parkok építése. A város önkormányzata által elkészített középtávú (2000–2005) gazdasági és területfejlesztési stratégiai tervének a célja, hogy összefoglalja és rendszerbe állítsa az önkormányzat eddigi működése során alkalmazott fejlesztési stratégiai elemeket, azok tapasztalatait, valamint az elkövetkező évekre érvényes taktikát. Ez a helyzetelemzésen alapuló tudatos és aktív tervező, szervező és koordináló munka eredményeként létrejövő olyan folyamat, amely növeli Tatabánya városában és régiójában a gazdasági társaságok teljesítményértékét a település munkaerő-megtartó képességének fokozásával együtt. Mindezek mellett pozitív fejlesztő hatást gyakorol a település humán infrastruktúrájának és szolgáltatási színvonalának fejlesztésére. A város a stratégiai elemzésben elkészítette a település SWOT-elemzését, mely felvázolta a város erősségeit, gyengeségeit, a lehetőségeket és a veszélyeket is a fejlesztéssel kapcsolatban.

A város gyengéi közé tartozik, hogy az ipartelepítésre alkalmas területeket nem teljes körűen közművesítették, valamint esetenként hiányzik az e területekre vonatkozó szabályozási terv. A gyengeségek közé sorolandó továbbá, hogy a munkaerő képzettségi szintje specializált, alacsony az értelmiségiek aránya a városban, és nem elég mobil a lakáspiac. Hiányosságok tapasztalhatók a sport és a szabadidő eltöltés területén is. Mindezek ismeretében stratégiai célként megfogalmazódott, hogy a gazdasági szerkezet-átalakítási folyamat folytatása érdekében prioritást kell biztosítani az elektronikai, autóipari beszállításoknak, a gép- és csomagolóanyag-ipar, a műszer-, a vegy- és környezetvédelmi iparnak. Kiemelt prioritást kell adni a közepes létszámot foglalkoztató 100 – 200 fős végterméket előállító társaságoknak, valamint a kutató-fejlesztő bázist is működtető társaságoknak. A kereskedelem fejlesztési igénye elsősorban a nagy alapterületű kereskedelmi és szórakoztató központ létesítését határozza meg. A tervben a kis- és mikrovállalkozások számára szeretnének beszállítói lehetőséget biztosítani.

Igényként és fejlesztési célként fogalmazódik meg, hogy korszerű (választékot bővítő) lakáslehetőségeket biztosítsanak, valamint visszahódítsák a régiókat és a naponta ingázó munkavállalói réteget.

Összegzésként megállapítható, hogy Tatabánya városa a területfejlesztés megvalósítása érdekében elkészítette az általános és a részletes rendezési terveket, megfelelő gazdaságfejlesztő stratégiát dolgozott ki, kialakította a gazdaságfejlesztéshez szükséges eszközöket, szervezeti formákat, a helyi adórendszer, illetve a munkahelyteremtő támogatási rendszer kialakításával biztosította mindazokat az eszközöket, amelyek szükségesek a fejlesztési elképzelések megvalósításához.

Dolgozatommal azt próbáltam érzékeltetni, hogy milyen sokrétű és bonyolult rendszer meglétét feltételezi a területfejlesztési folyamat, s ezeknek az eszközrendszerét össze kell hangolni, a megfelelő szervezeti formákat létre kell hozni.

IRODALOM

- Előterjesztés Tatabánya Megyei Jogú Város Közgyűlésére
Tárgy: Gazdaságfejlesztési stratégiai terv 2000–2005
- Előterjesztés Tatabánya Megyei Jogú Város Közgyűlésére
Tárgy: Tatabánya Megyei Jogú Város Operatív Gazdasági Programja 2003–2006
- Vezetői összegzés: Tatabánya helyi gazdaság-, terület- és területfejlesztési stratégiája 2002–2006
Komárom-Esztergom megye Területrendezési Terve
(Készítette: M-teampannon Kft. 2004)
- Tatabánya Megyei Jogú Város Területszerkezeti Terve 2004
- Faragó L. (1991). Szempontok az irányítási rendszer modellváltásához. Tér és Társadalom 1. szám
- Faragó L. (1994). Adalékok a területfejlesztéssel kapcsolatos fogalmak vitájához. Tér és Társadalom 3–4. szám
- Faragó L. (2003). A térkép egy olvasata és a „területi” tervezés
- Komárom-Esztergom Megye Statisztikai Évkönyve 2003
- Komárom-Esztergom Megye Kézikönyve

Barató Ágnes

2010.06.24.

A Hollósy Simon Képzőművészeti Alkotótáborban készült művek reprezentatív kiállítása a Gross Arnold Kiállítóteremben.